

Hosjö kyrka

Med gruvdriften vid Kopparberget växte ett industrilandskap fram kring gruvan. Den brutna malmen måste smältas och det skedde i de många hyttorna som nu byggdes upp i de strömmande vattnen runt gruvan. Bland annat i Hosjö växte på Hosjöholmen upp inte mindre än 7 hyttor och 21 rostugnar. Äldst av dessa är hyttan "Langfrene" från 1357.

Andra hyttplatser i Hosjö var t ex Sandvik och Lönnemossa. De väldiga högarna med slagghvarp vittnar alltså om vad som varit.

Namnet Hosjö, *in Hosio*, som är dokumenterat redan 1362, hör hemma i detta sammanhang. Det innehåller ånamnet Hoa, bildat till ho "ränna", namn på ån (numera Sundbornsån) som gav hyttorna kraft till malmbearbetningen.

Enligt ett tingsbrev fanns redan 1370 i denna bergsmansbygd i norra Vikas socken ett kapell, Capella Norwika. När detta kapell byggdes och när det revs är tyvärr okänt. En trolig placering var Kapellsbacken i Risholn. Efter kapellets tid sökte sig församlingsborna i norra delen av Vikas socken till gudstjänsten i Stora Kopparbergs kyrka. Vid biskopsvisitationen i maj 1660 i Vika begärde "en part som boo långt ifron kyrkian att them motte vara lofligit att byggia ett Capell". Beslutet blev att de som bodde i Hosjö skulle få bygga "allenast en tienlig stufwa ... hvaruti presterna bewilliade åhörarna tienst hwar fierde söndag ordinarie, så at alla som hälsan hafwa och förmå skola i sielfva hufwudkyrkian bruka H(errens) natvard".

De drivande krafterna till detta bygge synes ha varit kyrkoherdarna i Vika och Kopparbergs församlingar. Den främsta orsaken till kapellbygget beskrivs i ett memorial hundra år senare sålunda: "Ty då smältningen tar (upp till) 30 dygn uti varje redning, var thet icke så lätt för smältaren att gå öfver 1 mil till kyrkan".

Hosjö nya kapell som nu växte fram, uppfördes med hjälp av gåvomedel. Enligt gåvoboken har bidrag kommit från enskilda, inte bara från Hosjö utan också från Kopparbergs och Sundborns socknar. Men inte bara enskilda stödde bygget. Bidrag kom också från gruvkollegiet, som skänkte en dagsbrytning. 1663 stod kapellet klart högst uppe på Svärdsjöåsen på

den mark som skänkts av ägaren till bergfrälsehemmanet Sendawiik.

Biskopens "tienliga stufwa" försågs snart med kyrksilver och kom därmed att fungera som ett kapell. Hosjö nya kapell kallades ända in på 1800-talet i dagligt tal för Sandviks kapell, troligen i anknytning till markens tidigare ägare på åsen. 1875 blev komministertjänsten i Vika flyttad till Hosjö och 1940 bröts Hosjö bergsmansbygd ut ur Vika församling som en egen församling, Hosjö församling. Kapellet blev därmed Hosjö kyrka. 70 år senare slogs de två församlingarna samman till Vika-Hosjö församling.

Hosjös nya kapell är en liggtimrad träkyrka i bergslagsstil. De runda stockarna är bilade (s.k. fyrskrätt timmer) för att innerväggen skulle få karaktären av en murad vägg. Intrycket förstärktes 1975, då glasfiberväv klistrades över väggarna. Den utvändiga klädseln med näbbspån har gett ytterväggen skydd och samtidigt en estetisk regelbundenhet, jämförbar med murverkens regelbundna förband. Tornet har dock sågade enkelspån. Takstolarna har fått samma tvärställda konstruktion som vi känner från stenarkitekturen. De vilar på tvärgående bjälkar som håller samman väggarna. Sadeltaket är valmat över östra gaveln. 1690 flyttades den fristående stolpbyggda klockstapeln och ställdes mot kapellets timmervägg. Kapellet fick därmed sitt torn. 1888 byggdes tornet om och försågs med nuvarande spira och lanternin. Dess nedre del blev inklätt med panel och fungerar som kapellets vapenhus.

Ursprungligen fanns i det rektangulära rummet i öster avbalkningar, som skapade ett smalt kor. Avbalkningarna bildade i norr en sakristia och i söder en skollokal, senare materialbod. 1879-80 utökades koret till kapellets hela bredd genom att avbalkningarna togs bort. Fönstren i rummet är rundbågiga. I norr byggdes i stället en sakristia utanför huskroppen. Läktaren i väster, med en spegelindlad barriär och ett utskjutande mittparti, bärs av sex träkolonner. Den fick 1988 en ombyggd orgel. Efter förebilder från 1600-talet försågs kapellet 1952 åter med slutna bänkar.

Kapellets lilla skollokal hörde samman med bergmästaren Anders Lundströms i Lönnemossa begynnande arbete, från 1760-talet, för att få till stånd en skola för de fattiga barnen i Hosjö.

Altare

Enligt gammal biblisk symbolik, som alltfort gäller i kyrkorummet, är öster uppståndelsens väderstreck. Därifrån kommer solen med värme, ljus och liv. Själva bor vi i väster, där det är mörkt och kallt om kvällen. Och just på den gräns där öster och väster möts, ligger kapellet som en förgård till himlen.

Genom kyrkorummet går en rörelse från ingången i väster mot altaret i öster. Över altaret hänger sedan 1759 ett stort förgyllt krucifix, bilden av honom som öppnade vägen till det allra heligaste. Överst finns gudsögat inom en strålkran. "Herrens ögon överblickar hela jorden", 2 Krön 16:9.

Koret fick ny gestalt 1952 genom Jerk Werkmästers altarmålning runt korfönstret på temat "Jesu bergspredikan". Bland åhörarna ser vi till vänster Jesu samtida och till höger en bergsman samt Hosjöbor på stranden, där sjön Runn fått symbolisera Gennesarets sjö. Längst ner på målningen möter vi de fyra evangelisterna. På vardera sidan om altaret hänger två oljemålningar i snidade, förgyllda ramar med motiven Kristi dop och Nattvarden.

I sakristian förvaras det processionskors, som Jerk Werkmäster målat.

Nuvarande altarring från 1880 är ljusgrön, som predikstolen, med fyllningar, ramverk och gröna lister. Här vid altaret möter den fromma tanken verkligheten själv, himmelriket. Där sjunger "hela den himmelska härskaran" sitt "Helig, helig, helig" tillsammans med oss, som sjunger lovsången i väster. För den troende sluter sig altarringen på andra sidan korväggen in i evigheten och blir därmed en ring.

Predikstol

Predikstolen är årsbarn med kapellet. Dess korg är i anslutning till treenigheten bruten i tre fält. I fälten återfinns i dag de 1600-tals målningar och texter, som togs fram vid restaureringen 1952, föreställande Kristus med den korskrönta jordgloben omgiven av Petrus med sin nyckel och Johannes med sin kalk. Texten över och under målningarna lyder: "Ja salighe ähro the som höra Guds ord och göma thet. Luc c 11, v 28" samt "Ropa trösteligha, spaar icke, upphäff tina röst såsom en baswn och förkunna mino folcke theras öfwerträdhelse, och Jacobs hws theras synder, Jesaia c 58, v 1".

På predikstolen står ett timglas. Timglaset var ursprungligen tidmätare, eftersom kyrkolagen 1686 föreskrev att "En klockotime är laga tijdh till predikan". Numera är det endast en symbol för tidens flykt och livets förgänglighet.

Över predikstolen lyser en sol kring det hebreiska gudsnamnet Jahve och därmed symboliserande Guds majestät.

Dopfunten

Till kapellets äldsta inventarier hör den åttakantiga dopfunten, som är huggen ur en kraftig trädstam, kanske efter modell från Simon Hacks dopfunten i kalksten i Kopparbergs kyrka. Dopfuntenens fot avslutas uppåt med en nod och överst med en skålformad del. Dopskålen för dopets vatten är av tenn och tillverkades 1748. Dopfuntenens åttakantiga form är fylld med symbolik. Den vill erinra om de åtta personer som gick in i Noas ark och därmed räddades. Den åttakantiga dopfunten kan också påminna om världens skapelseverk som enligt bibeln fullbordades på sju dagar. Den åttonde dagen symboliserar då den nya skapelsen. Denna vattenfyllda "port" leder den som döps in i den nya skapelsen, som är Kristi kyrka.

På det stora påskljuset med Kristi monogram tänds den nydöptes dopljus som en erinran om det nya livet i Kristi efterföljd, som nu börjat.

Kyrksilver

I kapellet's äldsta inventarium från 1684 upptas en förgylld kalk med patén samt en oblatask och kanna. Dessa kapellet's äldsta silverföremål stals 1806. Den nya helförgyllda altarkalken med patén är från 1808. Kalken som står på en veckad fot som är högt uppdragen till något som antyds som en nod, har på cuppan (den skålformade överdelen) ett rikt graverat vegetativt mönster.

Den stulna kannan ersattes först 1858 med en ny päronformad kanna. På dess välvda lock vilar ett lamm med segerfana. I stället för den stulna oblatasken inköptes 1815 en ny, som är bukig och oval och står på fyra fötter med spiralformad dekoration.

Sockenbudskalken av silver med tillhörande oblatask är från mitten av 1700-talet.

Kalken är vår motsvarighet till den bägare som Jesus använde vid nattvardens instiftelse. Traditionen med nattvardskärl av silver går tillbaka till medeltida bestämmelser. Kalk och patén har tolkats som Mariasymboler, eftersom de bär Kristi lekamen och blod till människorna, så som Maria en gång bar Jesusbarnet till världen.

I kyrkans silverskåp finns också två ljusstakar från 1778 skänkta 1856, samt en brudkrona tillverkad och skänkt 1939. Kronan är uppbyggd av sex spetsiga ståndare vars nedre delar är flätade i varandra.

Textilier

Mässhaken är vårt vanligaste kyrkliga klädesplagg, och tillika det förnämsta. Det går tillbaka till den äldsta kristna tiden. Mässhaken föreskrevs på 1000-talet som obligatorisk vid mässfirandet. Den övertogs i reformationen och föreskrevs av kyrkolagen vid mässfirandet som "sedvanlig skrud och prydnad". Ibland uttrycks det så, att prästen bär samma kläder som Jesus och uppträder i gudstjänsten "i hans stad och ställe".

Seden att markera kyrkoåret i speciella färger var under 17/1800-talen reducerad till främst svart och rött. Av äldre mässhakar finns i Hosjö en röd mässhake i sammet med silvergaloner och ANNO 1723 på ryggen samt två svarta mässhakar från 1700-talet respektive 1800-talet. På 1900-talet införskaffades mässkläder i de klassiska liturgiska färgerna. Den i rött 1939, i vitt 1954, i grönt 1960 och i blått 1962. Ytterligare en vit mässhake anskaffades 2005. I de liturgiska färgerna finns också stolor, kalkkläden och antependier. Utöver mässhakar finns också en vit korkåpa från 1977. Ännu i bruk är kormattan i ryateknik från 1928.

Oljemålningarna på vardera sidan om altaret avbildas på sidan 13.

Orgel och ljusredskap

Orgeln har fungerat i mer än tusen år som kyrkans gudstjänstinstrument. I Sverige fick dock orgeln en fast liturgisk uppgift i gudstjänsten först i och med reformatörerna Olaus och Laurentius Petris strävanden, att införa församlingssång på svenska.

I Hosjö är dock orgelns historia kort. Först 1854 köps en orgel in. 1908 byggde Johannes Magnusson, med bibehållande av den gamla fasaden, ett nytt verk för Hosjö kyrka. Några pipor från den gamla orgeln fördes 1941 över i den nya orgel, som Åkerman & Lund byggde. En liten kororgel med 4 stämmor skänktes av många frivilliga 1983. 1988 byggde Åkerman & Lund om den orgel, som fortfarande är i bruk.

I kapellet hänger tre ståtliga ljuskronor. Närmast koret finns en mässingskrona av 1500-talstyp med 6 ljusarmar. Dess stav kröns av en figur med svärd i höger arm. Kronan avslutas nedtill av ett dubbelt lejonhuvud. Mitt i rummet hänger en mässingskrona i barockform med 8 ljusarmar. Den är omnämnd 1763. Mässingskronan från 1800-talet närmast läktaren har 10 ljusarmar. Dess stav är krönt av en dubbelörn.

Runt om på väggarna hänger åtta större och mindre mässingslampetter.

I den liturgiska symboliken är ljuset en symbol för skapelsen men framför allt för Kristus, som är "ljus av ljus", "det sanna ljuset" (Joh 1:9). Lågan, som brinner på altaret, erinrar om den levande Kristus, som är i sitt heliga tempel.

Målningar

Uöver konstverken på korväggen hänger på kyrkorummets norrvägg över sakristidörren en målning föreställande Kristus som "Smärtomannen".

Mitt i rummet på norrsidan hänger ett porträtt av Hosjös andlige storman, bergmästaren Anders Lundström (1711-1793), fattigskolans skapare. År 1773 nådde han sitt mål "Hosjö Bergslags Capells Församlings Enskilda Fattig Schola" grundades och förlades till skolmästargården. Denna skola är den tredje i sitt slag i Sverige. På skolans schema fanns utöver ämnet kristendom också ämnen som räkning, historia, geografi och märkligt nog också ämnen som tyska och latin.

Under orgelläktaren hänger ett porträtt över stiftets biskop Lars Benzelstierna, som visade stor omsorg om skolväsendet i stiftet. Det var under hans tid som fattigskolan grundades.

Mitt på rummets södervägg möter ett porträtt av psalmdiktaren och biskopen Jesper Svedberg, som föddes i Hosjö 1653. Till höger om själva porträttet har han låtit måla ett krucifix samt orden i Filippobrevet 1:21 i dess latinska version. I översättning lyder de: "Ty för mig är livet Kristus och döden en vinning".

Längst fram på söderväggen hänger Karl XI:s namnchiffer. På sin resa en vinterdag 1673 från Falun till Rankhyttan stannade han troligen till i Hosjö. Ett porträtt av kungen finns också i tornvinden.

Kyrkklockor och kyrkogård

Att döma av den medeltida Dalalagen har kyrkklockor varit nödvändiga för gudstjänsten och sålunda funnits i alla kyrkor. I Hosjös moderförsamling Vika har klockorna bevarats upphängda i det medeltida skicket i en stapel. På samma sätt var Hosjös klockor också ursprungligen upphängda, nämligen i en stapel.

År 1660 flyttades den fristående stolpbyggda klockstapelns och ställdes mot kapellets timmervägg och blev därmed kapellets torn. I detta torn hänger nu Hosjös två kyrkklockor. Säregenheter i klockgjutarens stavning har här bibehållits varför egendomligheter i inskrifterna i denna text inte är tryckfel.

Storklockan är gjuten 1683. Den väger 515 kg och har slagtonen GISS¹. På klockan står att läsa: HOSSIO CAPELS KLACKA GVTEN AHR 1683 / ES:2.13. KAMMER OCH LATHER OHS GAA VPPA HERRANS BERGH TIL JACOBS GVDS HWS / HOLMIAE ME FECIT MICHEL BADER.

Lillklockan är den äldsta klockan och gjuten 1669 av Johan Meyer. Den väger 211 kg och har slagtonen CISS¹. Under en kunglig krona läses H-E-R-S, som står för Hedvig Eleonora Regina Sveciae, samt texten LAUDATE DOMINUM IN CYMBALI IN CYMBALIAE BENE SONANTIBUS. Klockgjutaren har inte korrekt återgivet den latinska översättningen: "Prisa Herren med klingande cymbaler, prisa honom med jublande cymbaler". På klockans brädd står orden GLORIA IN EXCELSIS DEO ET IN TERRA PAX (Ära åt Gud i höjden och på jorden fred).

Norr och söder om Hosjö kyrka men framför allt österut, ligger kyrkogården. Den är i väster inhägnad, av en bogårdsmur med ett vitrappat bårhus. Bårhus är en lokal för förvaring av kistor med stoft i avvaktan på jordfästning och gravsättning. På övriga sidor omges kyrkogården av ett spjälstaket. En stor utvidgning av kyrkogården skedde på 1940-talet genom terrasseringar av den branta sluttningen österut. Här finns också Birgittasystrarnas gemensamma grav. På dalens andra sida ligger församlingens skogskyrkogård.

Av gammal tradition är samtliga gravar grävda i väst-östlig riktning vilken är den särskilda Gudsriktningen, riktningen mot Guds evighet och salighet. Kristen tro vill på detta sätt markera att graven aldrig är ämnad att vara människans slutmål. Evigheten väntar.

Litteratur

Åke Frödin: Ur Hosjö äldre historia, 1935

Erik Nordin: Svenska träkyrkor, Swedish timber-church guide, 1968

Hakon Ahlberg/Staffan Björklund: Dalarnas kyrkor i ord och bild, 1996

Rolf Hammarskiöld: Kulturhistorisk karakteristik, Hosjö kyrka, 2006

Gerda Boëthius: Sveriges kyrkor, I:2, 1920

Nr 86 Västerås stifts kyrkoberivningskommitté

Fotograf: Sune Garmo

Grafisk form och produktion: Nils Åberg. Nordreklam AB, Rättvik

Tryck: TMG Sthlm AB, Stockholm 2010

ISBN 978-91-977919-8-4